

Kas yra laisvė?

“Kas nebuvo dar nelaisvėj ir nesitiki, kad bus,
Tas nevertina to žodžio ir nežino, koks brangus.”

Šie žodžiai paimti iš Anelės Snukiškytės Ališauskienės eilėraščio “LAISVĖ”. Šiuo metu, laisvė mums atrodo lyg kažkas padovanoto, tas kas visada liks pas mus. Bet taip nėra, yra šalių, kur moterys neturi laisvės mokytis ar kalbėti, yra vietų kur žmonės kenčia nelaisvėje. O ar kažkas kas yra laisvas šiuo metu pagalvojo, kaip viskas būtų, jei ne mūsų seneliai ir tėvai, kurie Sausio tryliktoją dieną gynė Lietuvą, būtų neiškovoję teisės į laisvę? Kaip mes gyventume be lietuviško žodžio?

Mes turime būti laimingi, kad nepatyrėme Sausio 13 dienos įvykių ir būti dėkingi, kad žmonės nepasidavė. Nes būtent jie sukūrė mūsų laisvą ateitį ir nepriklausomą valstybę! Išties laisvė mums buvo padovanota. Bet tai nereiškia, kad mes galim pamiršti tuos 14 užgesusių gyvybių, kad jų aukos būtų beprasmės. Laisvė priklauso nuo kiekvieno mūsų, tą šaltą naktį mūsų seneliai ir tėvai laimėjo, nes jie visi susivienijo. Kiekvienas žmogus formuoja mūsų valstybę, kuo daugiau žmonių, tuo ilgiau ir stipriau bylos Lietuvos žodis ir laisvė!

Bet laisvė nėra vien tik mūsų protėvių narsa, tai, tai pat yra mūsų drąsa. Kai mesišsakome savo nuomonę, kai nebijome tiesos, net, kai renkamės, ką valgyti vakarienei. Mes galime galvoti savaip ir neturime būti avių banda, vienos nuomonės. Mes galim būti skirtingais, mes patys sprendžiame, kuo mums būti ar tapti. Laisvė yra tada, kai mes galime kalbėti savo kalba. Laisvė yra visur! Tik reikia ją pastebėti, tada jūs iš tikrųjų vertinate ką turite. Iš tikro, buvau pamiršęs kas ta laisvė, nepastebėjau mažų momentų. Visas atrodė savaime suprantama ir taip. Ir jau tikrai nemaniau, jogėjimas į mokyklą yra laisvė. Man tai atrodė lyg kalėjimas, kuris yra pasiskirstęs į grupes, kad išgyventi dar vieną dieną. Bet mano požiūris labai pasikeitė, kai sužinojau, kad yra šalių kur mergaitės net negali svajoti apie mokymąsi. Man tai buvo nesuprantama! Aš galvojau, jog visi eina į mokyklą ir to nemėgsta. Bet pažiūrėjus iš tų mergaičių perspektyvos, kurios negali mokytis, mes turėtume būti labai laimingi, kad mums taip pasisekė. Mokydamasis tu gali pasiekti kur kas daugiau, kad ir Everesto kalno viršūnę.

Laisvė taip pat yra atsakomybė. Būdamas laisvas, kaip ir minėjau, jūs galite rinktis iš kelių variantų ir žinoti pasekmes. Be atsakomybės laisvė būtų chaosas, nes visi darytų ką nori ir kaip nori, o be laisvės atsakomybės net nėra. Kodėl aš taip manau? Laisvė tai galimybė rinktis. Jeigu aš galiu pasirinkti kažkokį veiksma tarp dviejų variantų ar daugiau, aš turiu ir prisiimti atsakomybę už pasekmes, o ne kaltinti kitų. Ypač savo klasėje matau, kaip klasiokai piktnaudžiauja savo laisve. Pradžiai jie pasirenka blogą sprendimą, nepagalvodami apie pasekmes, o po to kai gauna velnių, sako jog jų laisvė, teisės yra pažeistos arba tai ne jų atsakomybė, arba gali puikiai suvokti savo pasirinkimo pasekmes, bet meluos ir sakys, kad yra nekalti. Todėl laisvė ir yra atsakomybė, nes tik tu atsakai už savo pasirinkimą, ne mama, ne tėtis, ne draugas, ne mokytojas, o tu. Tai yra svarbu, nes kai kurie pasirinkimai gali kenkti kitų žmonių laisvei, mes turėtume stengtis daryti aplinką gera visiems ir svarbu, kad darytume tai kartu.

Ar laisvė gali tapti našta? Taip. Nors laisvė tai yra galimybė rinktis ir mąstyti kaip tu manai, tai yra gerai, bet turi niuansų. Tavo pasirinkimai kuria tave ir rodo pavyzdį kitiems. Tėvai visada sako „Žiūrėk tik į gerus pavyzdžius!“. Bet kas jeigu aš nežinočiau, kas yra geri pavyzdžiai? Ypač vaikams svarbu rodyti gerą pavyzdį, nes jie dar tik mokosi skirti gera nuo blogo, bet jei tu tampi tas pavyzdys savo mažajai sesei ar broliui. Tai ant tavęs pradeda klijuoti etiketes. Kad turėtum būti ideali, gerai mokytis ir t.t. Ir jeigu padarai klaidą, visi mano jog esi neatsakinga. Bet asmeniškai man, tai yra našta, nes aš galiu pasirinkti, koks mano gyvenimas bus. Ir tai yra sunku, nes tiek daug plačių, siaurų, didelių ir mažų kelių yra, iš kurių galiu pasirinkti tik vieną.

Bet kas jeigu tas kelias man nepatiks? Kas jei aš suprasiu, kad pasirinkau ne tą kryptį ir negaliu grįžti atgal? Man tai yra baisu, nes bijau nežinomybės, o laisvė neduoda instrukcijos, kartais gali jaustis tarsi žaidimas su paskutine likusia gyvybe. O tada atsimenu, jog tu gyveni vieną kartą, tu gyveni kiekvieną dieną, tu tik miršti vieną kartą. Kiekvieną dieną tu gali sužinoti daugiau, pasirinkti tai, kas tau patinka ir nors laisvė neturi tikslios instrukcijos kaip rinktis, tu pasirenki tai kaip tu manai, tada tavo kelias pradeda aiškėti, atsiranda daugiau patirties. Tu vis tiek esi tu ir tiesiog rinkis, jei turi galimybę, rinkis laisvę. Dėl tų, kurie negali jos pasirinkti.

Dėl laisvės sąvokos yra daug ginčų. Dauguma sako, kad laisvė yra darymas ką nori ir kaip nori, bet dėl šito nelabai sutinku. Laisvė tai pat yra, kai išsikeli kažkokį tikslą ir sieki jo. Pavyzdžiui, aš labai norėjau laimėti prancūzų kalbos olimpiadoje. Tačiau pasiruošimui man liko tik 2 dienos. Man teko atsisakyti laisvo laiko, laiko su draugais, kad pasiekčiau šio tikslo ir tapčiau pirmos vietos laureate. Aš pasirinkau šį sprendimą, aš prisiėmiau atsakomybę ir jau savaitgalį praleidau visą laiką su draugėmis, kurio nepraleidau kai ruošiausi konkursui. Dabar mano tikslas atrodo protingas ir geras, bet jeigu pasakyčiau, jog tuo metu, tas dvi dienas, kai mokiausi mano draugei reikėjo manęs labiausiai, o aš pasirinkau tikslą. Argi šis tikslas yra teisingas?

Tai pat girdėjau nuomonių, kad laisvė yra be fizinių-materialių kliūčių, tai reiškia, kad nieks negali tau sakyti, kaip galvoti, kaip daryti, kuo tikėti. Bet kliūtis visada yra. Pavyzdžiui, fizinės kliūtys: karo situacija, vergijos, negalė, fizinis arba psichologinis smurtas. Visa tai atima tavo laisvę siekti tikslų. Tai pat yra materialios kliūtys sunkiai besivystančiose šalyse. Mūsų laisvė gali kartais priklausyti ne nuo mūsų, o nuo pinigų, šeimos, šalies. Tik įveikus kliūtis gali būti laisvas. Bet yra viena laisvės šaka, kurios nieks niekada negalės atimti, tai yra minties laisvė. Tad laisvė turi daug įvairių sampratų, bet manyti, kad laisvė yra darymas ką nori ir kaip nori atsižvelgiant į savo mąstymą, vertybes, politinį požiūrį, tai yra labai klaidingas šio termino supratimas.

Kas yra žodžio laisvė? Manau tai yra žiniasklaida, žinios per kurias mes galime išgirsti apie savo šalį svarbios informacijos, žodžio laisvė tai pat yra, kai renkame naują Seimą ir Prezidentą, nes kiekvienas pateikiame savo nuomonę. Pasirenkame, kuris žmogus yra tinkamesnis. Taip pat yra religija, juk ne vien krikščionių religija egzistuoja. Yra islamo, budizmo, hinduizmas, judaizmas. Ir gali pasirinkti bet kurią religiją arba galite netikėti nei į vieną. Pavyzdžiui, šiuo metu labiau tikiu į fizikos ir biologinio vyksmo paaiškinimus ir loginius mąstymus nei į Dievą ir tai mano pasirinkimas. Kiti gali komentuoti mano pasirinkimą, bet niekada nepriversti atsisakyti šio įsitikinimo. Žodžio teisė tai pat yra viena svarbiausių žmogaus teisių. Kuri teigia, jog tu gali reikšti savo nuomonę be baimės! Tai pat tai apima ne vien kalbėjimą, bet komentavimą, meninę raišką, dalyvavimą diskusijose. Ši teisė yra svarbi, nes demokratinė, laisva valstybė negali egzistuoti be galimybės aptarti kilusius sunkumus, problemas, atvirai kritikuoti valdžią. Bet reikia atsiminti, nors žodžio laisvė duoda galimybę reikšti nuomonę be kliūčių, turi būti balansas tarp teisės būti išgirstam ir pareigos nekenkti kitiems bei visuomenei.

Ar žmogus kalėjime gali būti laisvas? Nors dažniausiai kalėjimas asocijuojasi su teisių praradimu. Iš tikrųjų, žmogus yra tik apribojamas, dėl kažkokio jo priimto netinkamo sprendimo. Bet jis vis tiek gali skaityti knygas, mokytis, reikšti savo nuomonę, susitikti su šeima. Negali jis išeiti į miestą, nueiti į kino teatrą. Tuo labiau jei nusikaltimas nesunkus, tai kalėjimas yra vieta, kur tu apgalvoji savo veiksmus. Laisvės atėmimas nereiškia, kad iš teisiomojo gali atimti žmogaus laisvės teises. Valstybė privalo užtikrinti, jog kalinio buvimo kalėjime sąlygos yra žmoniškos, tai apima higieną, jei reikalinga medicininę pagalbą, apsaugą nuo smurto fizinio ir psichologinio.

Filosofiniu atžvilgiu kalėjimas kelia klausimą: "Ar gali būti laivas, jei esi uždarytas?". Kalėjime laisvės atsakomybės pojūtis yra itin stiprus, nes žmogus ten ir atsidūrė, nes pažeidė visuomenės ar kito žmogaus laisvę ir kaip pasekmė jo teisės suvaržytos keturiomis sienomis. Ir tada kyla klausimas „kodėl mes turime rūpintis kalinių teise?" Jei kalėjimo tikslas būtų tik bausmė, tai kaliniai išėję iš kalėjimo grįš į tą patį kriminalinį kelią ir koks tada tikslas juos uždaryti į kalėjimą, jei jie nesikeičia? Didžiojoje Britanijoje XVIII-XIX a., kai kalėjimai persipildė, valdžia priėmė sprendimą panaudoti senus karo laivus. Kaliniai būdavo grūdami į laivą, be šviesos, be higienos sąlygų, o žiurkės ir ligos plito labai greitai ir be medicininės pagalbos mirtingumas padidėjo 30% ar net daugiau! Nors nubaustas žmogus padarė klaidą, pasielgė netinkamai, bet jis vis tiek yra gyvas organizmas ir tie, kurie buvo tam laive, tai buvo ne tiesiog kalėjimas ant vandens, tai buvo lėta mirtis ir neviltis. Bet jei tikslas yra paversti žmogų geresniu ir gražinti pilnavertį narį į visuomenę, tai reikia neapleisti jų teisių.

Taip pat, dažnai sako, jog civilizacijos pažangą galima suprasti iš to, kaip jie elgiasi su savo silpniausiu nariu. Jei jie atima jų teises ar nepriima tokių į visuomenę, tai ta civilizacija nesaugo savo pačių žmonių ir nevertina, neturi pamatinės vertybės. Apibendrintai, kalėjimas tai tarsi padidinimo stiklo lūpa, kad mes pamatytume suvokimą apie laisvę ne kaip apie chaosą, o kaip atsakomybę.

Kas nutinka su žmogaus laisve spręsti, jei už jį sprendžia socialiniai tinklai? Labai aktualus šių metų iškeltas klausimas, nes laisvė dabar susidūrė ir su kibernetinėmis problemomis. Tai nėra stipriai juntama kaip laisvės žodžio atėmimas, laisvė spręsti išnyksta po truputį, pradžia tu galvoji, kad tu pasirenki, tu sprendi. Ir nepastebi, kaip tave jau kontroliuoja. O kas kontroliuoja? Tai, tai pat yra socialiniai tinklai. Algoritmas siūlo jums ką pirkti, ką žiūrėti ir jūs žiūrite, net neklausdami, o kodėl aš tai žiūriu? Gali net siūlyti kažkokį požiūrį į tam tikrus dalykus. Pavyzdžiui, Tik tok programėlėje man kelis kartus išmetė trumpą įrašą apie tai, kad darbas yra blogis, tai vergija. Ir užėjus į komentarų skiltį matau, kiek daug kitų pauglių sutinka, jiems tai tik juokas, bet jie nepastebi, kaip jiems įkiša į galvą išankstinę nuomonę apie darbą, nors dar nei karto nedirbė. Taip žmogus praranda galimybę spręsti, nes jis sprendžia remdamasis kitais aspektais, algoritmais.

Kam tai daroma? Paprastas atsakymas - pinigai tai laikas. Žmonės kuria tokius įrašus, skelbia juos, kad tai taptų nauja tendencija ir sulauktų daug patiktukų. Aš pati buvau papuolus į šitą klastingą tinklą. Nes iš pradžių laukiau, kada galėsiu eiti į darbą. Gal pradžia tik dėl pinigų savo išlaidoms, o po to galėčiau dirbti savo mylimą darbą, bet kai ta tendencija išsiplėtė, tik dabar rašydama supratau, kad mano nuomonė buvo pakeista man to net nesuvokiant. Socialiniai tinklai turėtų skleisti informaciją, o ne stereotipus į mūsų galvas kaip vienintelį kelią.

Dar svarstau apie laisvės ir empatijos ryšį. Kai kurie žmonės mano, jog tai du visiškai skirtingi dalykai, o aš prieštarauju. Aš manau, jog tai yra vieno medalio dvi pusės. Be empatijos laisvė būtų tik savivalė, egoistiška ir galėtų pažeisti kitų teisę, nes tada teisės principas būtų „mano noras svarbiau nei tavo“. Bet mano laisvė pasibaigia ten, kur prasideda kito žmogaus laisvė. Įstatymai skirti, kad nubrėžti ribas, ką galime daryti, o ko ne, kad visiems būtų gerai. O koks skirtumas, jei mes nesuprastume kam tie įstatymai tokie? Čia ir ateina empatija, susijungia su laisve. Pavyzdžiui, aš galiu garsiai klausytis savo kambaryje muzikos, bet jaučiu empatiją savo tėvams, kurie yra pavargę po darbo ir nori pailsėti, todėl klausausi muzikos per ausines. Empatija priverčia apriboti savo laisvę dėl kitų žmonių, kuriuos gerbi ir myli, todėl apriboji save jų gerovei, empatija yra tarsi vidinis laisvės reguliatorius. Jei būtume mažiau abejingi, neturėtume tiek daug įstatymų.

Tad juk ne veltui Sausio 13-ąją ir Kovo 11-ąją visi kovojo ne tik už savo asmeninę laisvę, bet ir už šalia stovinčio žmogaus laisvę ir už ateities kartų laisvę. Būkime laisvi...